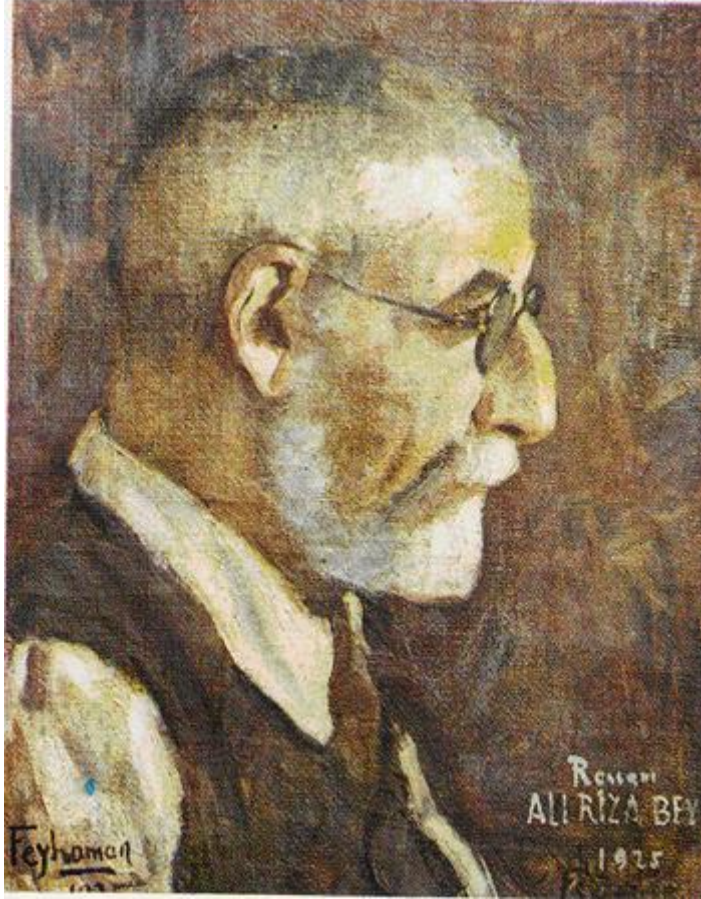

BİR İSTANBUL SANATÇISI

HOCA ALİ RIZA

Yazan: Atila Taşpınar
www.atilataspınar.com

Üsküdar'lı Ressam Hoca Ali Rıza, bir İstanbul Sanatçısıdır.

Bu kentin, fiziki yada kültürel yapısına, sanatsal ve kalıcı bir katkı sağlayan, onu anlatmak, seslendirmek, değerlendirmek ve betimlemek gibi etkinlikler üreten, bir bakıma onunla birlikte anılan, Mimar Sinan, Levni ve Nedim gibi.

Hoca Ali Rıza'nın sanatının irdelenmesi, her şeyden önce onun kimliğinin bilinmesine bağlıdır. Örneğin, yapıtlarında sürekli olarak, denizleri durgun, bulutları tasasız, yelkenli tekneleri yavaş ve insanları dirlik içinde betimlemesinin nedenleri, kişiliğinin tanınması ile, daha kolay anlaşılabilir.

Ulaşılan bilgilerin ve yapılan değerlendirmelerin ışığında, sanatçının, öne çıkan özellikleri, özetle, ülke ve İstanbul sevgisi, moral değerleri önemseme, erdem, öğretme eğilimi, yararlı olma isteği, dost canlılık, alçak gönüllülük, mistik bir filozofi, Bektaşilik, Yunus hayranlığı, romantik bir ruh yapısı ve başarı arzusu, olarak sıralanabilir.

Hoca Ali Rıza'yı salt, iç dinginliği için resim yapan birisi olarak görmemek ve çeşitli kişiliğini yanlış yorumlamamak gerekir. O, başarma ve tepeye tırmanma isteği yönünden, diğerlerinden hiç de aşağı kalmayacak bir çaba içindedir. Sanatı, derinlemesine incelenirse, en iyiyi yaratma konusunda gösterdiği kararlılık, yoğun olarak duyumsanır.

Hoca Ali Rıza'nın tüm yönleri ile tanınmasında, önemi olan noktalardan biri de, içinde yaşadığı fiziki ve kültürel ortamdır.

Özellikle 1800'lü yılların sonları ile 1900'lü yılların başlarında İstanbul'un, eski ve yeni olmak üzere, iki ayrı yüzünün bulunduğunu, anımsamak gereklidir. Çünkü bu durum, sanatçının yeğlediği temalarla yakından ilgilidir.

Anılan dönemde kentin kültürel yüzü hızla değişmektedir. Avrupa yakasında, batıya dönük yaşam biçimleri benimsenirken, öte yanda, örneğin Üsküdar'da, geleneksel yaşam, çevreyi de kapsamak üzere, hiçbir değişikliğe uğramadan, sürmektedir. Her iki bölgede yaşayan insanların birbirlerine bakış açıları da, farklılıklar göstermektedir.

Hoca Ali Rıza, değerlerin bir süre sonra yok olacakları endişesi ile, gözünü eskiye yöneltmiş ve halk dilinde modern hayat olarak adlandırılan değişime karşı, sanatsal uygulamaları bakımından, açık bir tutum sergilemiştir. Örneğin, yandan çarklı vapurlara resimlerinde hiçbir zaman yer vermemiş, gemileri çoğu kez silüet şeklinde betimlemiş ve anıtsal yapılardan uzak durmuştur. Bu tutumunun, bozulmaya karşı bir duruş olduğu, yada salt, yok olup gidecek kültürel dokuyu not etme arzusundan kaynaklandığı, konuları tartışılabilir. Kesin olan, söz konusu değişikliğin, onun sanatına yansıdığı gerçeğidir.

Hoca Ali Rıza'nın sanatının temel dayanakları, bir başka deyimle ona egemen olan eğilimler, yetenek, gözlem, araştırma, çizgi ve gerçekçilik olarak sıralanabilir.

Monet ' the painter must be all eye ' demektedir. (*)
Bu tanımlama Hoca Ali Rıza'ya çok uymaktadır. Onun, olağanüstü bir yeteneğe ve göze sahip olduğu yadsınamaz. Anılan özellik, sanatçının insanlarla paylaştığı olağanüstü bir ayrıcalığıdır.

Onun, gözlem, özü anlama, ayrıntıyı görme, objeyi tanıma yetileri en üst düzeydedir. Yapıtları, ötekilerinkinden her şeyin yerli yerinde olması ve detaylardaki eşsiz uyum gözetilerek ayırtedilebilir. Örneğin, çok başarılı bir ağaç betimleyicisi olan Hoca Ali Rıza'nın, dalların yorumundaki başarısı, erişilemez ve taklit edilemez bir fenomendir.

Dallar, doğalarındaki düzensizliğe karşın, gözün tedirgin olmayacağı bir ritimde, hat sanatındaki, meşk adı verilen bir tür soyut uygulamayı anımsatan, senfonik bir ahenk içinde resmedilmiştir.

Araştırmaya dönük yapısı, sanatçının önem taşıyan bir diğer özelliğidir.

O'nun, yaşamı süresince, başlıca iki anlatım dilini değişimli olarak kullandığı söylenebilir. Bunlar, ayrıntıyı ön planda tutan, ince, transparan bir boya dokusu ile oluşturulan belge niteliğindeki yapıtlar ile daha çok kırsal alanları konu edinen, özgür, kendi deyimi ile kaba bir anlatımı yeğleyen olgun yapıtlardır. Sanatçının pek çok tablosu, kimi birine kimi diğerine yakın olmak üzere bu iki uç arasında yer alır.

Öğretmenleri, Osman Nuri paşa ve Süleyman Seyid ekolünün bir geleneği olan, parlak renklerle oluşturulan klasik olarak adlandırılacak eserleri, tanınmışlığının kaynağını oluşturur. Sınamaya dayalı çalışmaları ise, anlatım ve uygulama açısından ayrı

bir önem taşır. Gerçekten Bu tür yapıtlarda, kolay anlaşılma, öğretme, belgeleme ve gönül alma gibi isteklerin bir kenara itilmiş olduğu, tüm yetkinlik ve yaratıcılığın salt sanata yöneltildiği izlenir.

O, bir anlamda gerçekçidir. Gördüklerini değiştirmeden ve eklemekten resmeder. Bu kurala uymadığı çalışmalarında yapının bir yerine (fikirden) notunu düşmektedir.

Hoca Ali Rıza, bir desen ve çizgi virtüözüdür. Beuys'ün söylediği gibi onun için ' çizgi her şeydir.'

Karakalem çalışmaları ve alıştırması, başlıbaşına bir sanat öğretisi olarak değerlendirilebilir.

İstanbul bir sevgi şehridir.

Hoca Ali Rıza, kentin doğasında varolan sevgiyi, kendi sevgisi ile birleştirip, anlatımının özüne egemen kılmış ve yapıtlarına yansıtmayı başarmıştır.

O, bir bakıma amacını, içinde yaşadığı kültürün yok olacak değerlerini, geleceğe taşımak şeklinde belirleyerek kendisini, ta başından, İstanbul Sanatçılığına adanmıştır.

Atila Taşpınar

İstanbul

3 Ağustos 03-08-2005